

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/buefd>

YIL: 2022
CİLT: 7
SAYI: 2

MAKALE BİLGİSİ

Gönderildiği Tarih: 15.11.2022
Kabul Tarihi: 09.12.2022
Yayınlanma Tarihi: 28.12.2022

ARTICLE INFO

Submitted date: 15.11.2022
Accepted date: 09.12.2022
Published date: 28.12.2022

e-ISSN 2547-9865

Mısır'ın Fransızlardan Geri Alınışını Anlatan Bir Fetih-nâme: Kethüdâzâde Arif Efendi'nin Fetih- nâmesi

*A Fetih-name Telling the Recapture of
Egypt from the French: Kethüdâzâde Arif
Efendi's Fetih-name*

Öğr. Gör. Hasan Akgül
Bartın Üniversitesi,
Rektörlük, Ortak Dersler Bölümü,
hakgul@bartin.edu.tr,
0000-0003-1744-9480

Öz

Fetih-nâme, edebi bir tür olarak bir yerin fetih hadisesini anlatan müstakil veya bir kronik içinde bölüm şeklinde yer almış eserlerdir. Bu eserler; başlangıcından sonuna kadar bir yerin, şehrin veya kalenin alınmasını ihtiva etmektedir. Türk-İslam Edebiyatı'nda manzum ve mensur her iki şekilde de yazılabilen bu fetihnameler, edebi birer metin olmaları yanında, tarihi öneme de sahiptir. Eski Türk edebiyatında manzum, mensur veya manzum-mensur karışık birçok fetihname Arapça, Farsça ve Türkçe olarak kaleme alınmıştır. Manzum olarak kaleme alınan fetihnameler genellikle mesnevi nazım şekliyle yazılmıştır. Çalışmamıza konu olan fetih-nâmede de Osmanlı hakimiyetinde bulunan Mısır'ın 1798 yılında Fransızlar tarafından işgal edilmesinden 1801 yılında geri alınmasına kadar geçen sürede vuku bulan olaylar kısaca anlatılmaktadır. Kethüdâzâde Ârif Efendi tarafından kaleme alınan ve Fetih-nâme-i Garra Bâ Tevârîh-i Ra'nâ adı verilen fetih-nâme kaside nazım şekliyle kaleme alınmıştır. Bu çalışmada, Fetih-nâme-i Garra Bâ Tevârîh-i Ra'nâ tanıtılmaya çalışılacaktır. İlk olarak fetih-nâmeler hakkında genel bilgiler verilecektir. Ardından eser, genel hatlarıyla tanıtılıp şekil ve muhteva bakımından incelenecektir. Son olarak eserin transkripsiyonlu metni verilip eser, araştırmacıların istifadesine sunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Fetih-nâme; Tevârîh; Manzum; Kethüdâzâde Ârif Efendi; Mısır.

Abstract

Fetih-name, as a literary genre, is a piece of art that tells about the conquest of a place or that takes place in a chapter in a chronicle. These works are; It includes the taking of a place, city or castle from the beginning to the end. These fetihnames, which can be written in both verse and prose in Turkish-Islamic Literature, have historical importance as well as being literary texts. Many fetihnames in verse, prose or mixed verse-prose in old Turkish literature were written in Arabic, Persian and Turkish. Fetihnames, which were written in verse, were generally written in masnavi verse. In the conquest-nâme, which is the subject of our study, the events that took place during the period from the occupation of Egypt, which was under Ottoman rule by the French in 1798, to its recapture in 1801, are briefly described. The fetih-nâme eulogy, which was written by Kethüdâzâde Ârif Efendi and called Fetih-nâme-i Garra Bâ Tevârîh-i Ra'nâ, was written in verse. In this study, Fetih-nâme-i Garra Bâ Tevârîh-i Ra'nâ will be introduced. First of all, general information about fetihnames will be given. Then, the work will be introduced in general terms and examined in terms of form and content. Finally, the transcribed text of the work will be given and the work will be presented to the use of researchers.

Keywords: Commentary; Fetih-nâme; Tevârîh; Manzum; Kethüdâzâde Ârif Efendi; Mısır.

i Bu makalenin araştırma ve yayın süreci "Araştırma ve Yayın Etiğine" uygun şekilde yürütülmüştür.

Giriş

Fetih-nâme, sözlüklerde “açma, açılma, kapalılığı giderme, yol gösterme, yardım etme, ihtilafı halletme, hüküm verme ve zafer” anlamlarına gelen “feth” kelimesi ile “mektup, bitik, risale, kitap, mecmua” anlamlarına gelen “name kelimesinin birleşiminden teşekkül etmiştir. Terim olarak fetih-nâme, İslâm ve Türk-İslâm devletlerinde fethedilen beldeleri, kazanılan zaferleri haber veren mektup ve fermanlarla bu fetihleri anlatan tarihî eserlerin genel adıdır.¹ Edebiyat terimi olarak ise İslam ülkeleri ve Osmanlılarda kazanılan zaferler sonucunda fethedilen yerleri dost ve düşman komşu hükümdarlara, hanlara, şehzadelere, prenslere ve valilere mektup veya fermanlarla haber vermek için yazılan ve fetihleri anlatan tarihi eserlerin genel adıdır (Canım, 2014, s. 41). Bu tanımlardan da anlaşılacağı gibi fetih-nâmeler; hükümdarlar veya devlet ileri gelenleri tarafından ilgililere gönderilen ferman veya mektuplar, bir yerin fetih hadisesini anlatan müstakil veya bir kronik içinde bölüm şeklinde yer almış eserler olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Çalışmamızın konusu açısından ikinci tanım üzerinde durmakta fayda vardır. Bir yerin fethini anlatan müstakil veya bir kronik içinde bölüm şeklinde yer alan eserler; başlangıcından sonuna kadar bir yerin, şehrin veya kalenin alınmasını ihtiva etmektedir. Fetih-nâmeleri; düşman mağlubiyetiyle sonuçlanmış bir seferi veya zaferi konu edinen zafer-nâmelerden, bir gazayı ya da akını konu eden gazavât-nâmelerden, hatta fethi gerçekleştiren padişahların adlarıyla anılan Selimnâme ve Süleymannâmelerden hem konu hem de üslup bakımından ayırmak mümkün değildir. Umumi tarihlerin dışında pek çok çeşidi görülen bu eserlerin başlıkları da böyle bir tasnif yapmayı zorlaştırmaktadır. Sonuç olarak fetihnameleri, doğrudan doğruya resmi bir hüviyeti olan name-i hümayunlar ile fermanların genişletilmesinden doğmuş bir edebi tür gibi ele almak gerekmektedir. Türk-İslam Edebiyatı'nda manzum ve mensur her iki şekilde de yazılabilen bu fetihnameler, edebi birer metin olmaları yanında, tarihi öneme de sahiptir. Genel tarihlerde zaman zaman görülen eksiklikleri doldurdukları gibi hadiseleri ve bunlarda yer alan şahısları ayrıntılı bir şekilde anlattıkları için de ayrı bir önemi haizdir (Aksoy, 1997, s. 9-10).

Manzum tarih olarak da kabul edebileceğimiz fetihnameler Türkçe, Arapça ve Farsça yazılmıştır. Türk edebiyatında 15. yüzyıldan itibaren görülmeye başlanan fetihnameler manzum, mensur veya manzum-mensur karışık olarak kaleme alınmıştır. Manzum olarak kaleme alınan fetihnameler genellikle mesnevi nazım şekliyle yazılmıştır. Ancak kaside nazım şekliyle yazılan fetihnameler de bulunmaktadır. Bu fetihnameler, müstakil olarak da yazılmış, bir divanın içinde kısa manzumeler biçiminde de yazılmıştır. Çalışmamıza konu olan *Fetih-nâme-i Garra Bâ Tevârih-i Ra'nâ* da kaside nazım şekliyle yazılmış kısa manzum bir fetihname olup müstakildir. Şimdiye kadar üzerine herhangi bir çalışma yapılmayan bu

¹ Aksoy, Hasan (1995) "Fetihnâme", *TDV Ansiklopedisi*, C. 12, TDV Yayınları, İstanbul.

eseri, tanıtıp şekil ve muhteva bakımından inceleyeceğiz. Çalışmanın sonunda eserin transkripsiyonlu metnini vereceğiz.

1. Fetih-nâme'nin Tanıtımı

Eser, Ârif Efendi tarafından kaleme alınmıştır. Asıl adı Hacı Mehmed Ârif Efendi olan müellif, 1768 yılında İstanbul'da doğmuştur. Kethudâ-zâde namıyla da tanınan Arif Efendi'nin babası Re'isü'l-Ulemâ Sadık Efendi'dir. Osmanlı tarihinde Kethüdâzâdeler olarak şöhret bulmuş olan ve aslen Giritli olan bir aileye mensuptur. İyi bir eğitim alan müellif, dönemin birçok önemli hocasından muhtelif bilimlerde ders almıştır. Müderrislik, Anadolu Kazaskerliği, Bursa ve Halep mevleviyetleri² vazifelerini yapmıştır. Ârif Efendi, 1849 yılında 80 yaşlarındayken vefat etmiştir. Ârif Efendi'nin bilinen tek eseri *Dîvân*'ıdır. Bu eser *Dîvân-ı Kethudâ-zâde Ârif* adıyla 1271/1855 yılında İstanbul'da taşbaskı olarak 38 sayfa hâlinde basılmıştır. *Dîvân*'da 37 gazel, 2 kaside, 17 tarih, 4 tahmis, 3 muhammes, 6 kıt'a, 2 şarkı ve 16 beyit yer almaktadır.³

Mısır'ın Fransızlar tarafından işgal edilmesi ve Mısır'ın tekrar geri alınmasına kadar olan süreçte geçen olayların kısaca anlatıldığı eserde son olarak Mısır'ın geri alınmasına dair tarih düşürmek için yazılan iki tarih manzumesiyle sona ermektedir. Pek hacimli olmayan eser 185 beyitten oluşmaktadır.⁴

Müellif, eserinde telif sebebi ile ilgili herhangi bir bilgi vermemiştir. Ancak, eserin başlığından ve içeriğinden hareketle işgal edilen Mısır'ın geri alınması üzerine kaleme alındığını söyleyebiliriz. Eserin sonunda düşürülen tarihlerden yola çıkarak eserin 1216/1801 yılında kaleme alındığını söyleyebiliriz.

Eserin tespit edebildiğimiz tek nüshası Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine, No: 1438'de kayıtlıdır. Talik hatla yazılan nüsha, 6 varak olup her varakta 20 satır bulunmaktadır. Kapağı kırmızı deri cilt olan nüshada serlevha müzehhep, cetveller ise yaldızlıdır.

1.1. Şekil Özellikleri

Nazım Şekli: Müellif, eserini kaside nazım şekliyle kaleme almıştır. Klasik kasidede bulunan nesîb, girizgâh, tegazzül, fahriye bölümleri bu kasidede bulunmamaktadır. İlk birkaç beyti felekten şikâyete ayıran müellif, dönemin padişahı Sultan III. Selim'i övdüğü methiye bölümünden sonra Mısır'ın fethini anlatmaya başlar. Konusunu anlatan müellif dua bölümüyle kasidesini bitirmektedir. Klasik kasidenin bütün özelliklerini yansıtmayan eserde

² Mevleviyet, Osmanlı Devleti'nde 15. Yüzyılın ortalarından sonra büyük ve önemli şehirlerin kadılıklarına verilen isimdir.

³ <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/arif-kethudazade-haci-mehmed-arif>

⁴ Hasan Aksoy (1997:11), fetihnameler ile ilgili çalışmasında eserin 240 beyitten oluştuğunu belirtmektedir. Ancak elimizdeki yegâne nüshada beyit sayısı 185'tir.

tarihi bir konunun anlatılması buna gerekçe gösterilebilir. Ayrıca eserin sonunda kıta nazım şekliyle yazılmış iki beyitlik bir tarih manzumesi bulunmaktadır.

Vezin ve Kafiye: Arif Efendi, eserini hezec bahrinin "mefâilün mefâilün mefâilün mefâilün" kalıbıyla kaleme almıştır. Ancak eserin sonunda yer alan bir tarih manzumesini recez bahrinin "müstefilün müstefilün müstefilün müstefilün" kalıbıyla yazmıştır. Vezin uygulamasında başarılı olan müellif med, zihaf, imale ve vasl gibi yöntemlere nadiren başvurmuştur.⁵

Meger nâm-âver-i baħr-ı zafer bir keştî-i devlet
Gelüp baħr-ı sefidden ittifâķî ol dem-i necvâ (b.65)

Ėapûdân Nâmdâr Pâşâ gelüp bu mevsim-i peykâr
Olunca rabtına keşfilere ol sâhil-i Ėabrâ (b.119)

Yegâne pâdişâh-ı kiřve(r-â)râ vü ‘adâlet-kâr
Ki zât-ı pâkidir ziyet viren bu çarħ-ı nüh-ťâķa (b.177)

‘Arûs-ı mülki zann itdî ki eyler ol ĥidîv ıtlâķ
O kâfir beyhude řâ(d ol)dı düşdî yâve eşvâķa (b.180)

Târîĥi lafz u ma‘nâde ‘Ârif budur bî-zâ’ide
Biñ iki yüz on altıda alındı Mış(r iķ)lîmi hep (b.185)

Müellif eserinde redif kullanmamıştır. Kafiye için sadece elif (l) harfinden oluşturan müellif, kafiye için genellikle sonu elif (l) harfiyle biten Arapça ve Farsça kökenli kelimeleri tercih etmiştir. Müellif bazı beyitlerde sonu kısa ünlüyle biten Türkçe kelimeleri elif (l) harfiyle yazarak uzatmış ve kafiye oluşturmuştur. Birkaç beyitte de Batı kökenli kelimeleri aynı yöntemi kullanarak kafiye uydurmuştur.

Mebâdî-i beyânı şöyledir kim kâfir-i bî-dîn
Melâ‘în-i Fransızlarla ser-gerde Bonaparta (b.16)

⁵ İmale yapılan yerlerde sadece imale yapılan sesler, med yapılan Türkçe kelimelerin ise tamamı “İtalik” gösterilmiştir. Vasıl olan yerler de ise “()” işareti kullanılmıştır.

Duĥûl-ı Mış u te'dîb-i memâliki mübeyyinkâr
Yapup tertîb-i me'mûriyyet u fermân çeküp tuġra (b.19)

Bonaparta Kılaber nâm bir kelbi idüp başbuġ
Nihânî Mıř'dan oldu girîzân tâ be-Marsilya (b.82)

Bi-ĥamdi'llâh yine teshîr ü feth itdi şeh-i devrân
Cihânî ġarġ kıldı mihr-i behcet nûr u işrâġa (b.181)

1.2. Muhteva Özellikleri

Eserine “felekten şikâyet” beyitleriyle başlayan müellif, dönemin padişahı Sultan III. Selim'i öven beyitlerle devam eder. Ardından Mısır'ın Fransızlar tarafından işgal edilmesi ve Mısır'ın tekrar geri alınmasına kadar olan süreçte geçen olayları kısaca anlatmaktadır. Müellif son olarak Mısır'ın geri alınmasına tarih düşürmek için yazdığı iki tarih manzumesiyle eserini bitirmiştir. Eserde anlatılan başlıca olaylar şöyledir:

Napolyon Bonapart, anlaşmayı bozarak 50 bin askerle deniz üzerinden İskenderiye şehrini işgal eder. Sahte bir ferman ibraz ederek İskenderiye halkını kandırır. İskenderiye halkını kandırıp kendi tarafına çeken Fransızlar Kahire'ye doğru harekete geçer. Fransa böylece Mısır'da hakimiyetini güçlendirir. Bu arada İngiliz donanması İskenderiye'deki Abahor Denizi'nde demirleyen Fransa donanmasına saldırır. Yapılan deniz savaşında Fransa büyük bir yenilgiye uğratılır. Böylece Fransa ve Mısır'ın deniz bağlantısı kesilir. Bunun üzerine Fransa, Osmanlı topraklarına saldırarak Gazze, Remle ve Yafa'yı işgal eder. Ardından Akka Kalesi'ni kuşatır. Büyük bir direniş gösteren Osmanlı askerleri 69 günlük bir müdafaadan sonra gelen takviye kuvvetlerle Fransızlara karşı büyük bir zafer kazanır. Bu yenilgiden sonra Napolyon, komutayı Kleber adında bir komutana bırakıp Mısır'dan ayrılarak Marsilya'ya döner. Bu arada Yusuf ziya Paşa komutasındaki özel kuvvetler de Fransızların daha önce işgal ettiği bölgeleri geri alır. Son olarak Ariş Kalesi'ni tek hamlede alır. Bunun üzerine Fransızlar, anlaşma yapmak zorunda kalır. Yapılan anlaşmaya göre Fransızlar Mısır'ı tahliye edecek. Ancak Fransızlar Mısır'ı tahliye etmemekte inatlaşınca Osmanlı Devleti donanmasını hazırlar ve İngilizlerle ittifak ederek Fransızların üzerine doğru harekete geçer. Yapılan savaşta müttefik kuvvetleri Fransızları mağlup eder. Böylece Osmanlı Devleti, Fransızların Mısır'daki üç yıllık egemenliğine son verir.

1.3. Dil ve Üslup Özellikleri

Ârif Efendi, eserini 18. yüzyılın başlarında kaleme almıştır. Müellif, ağır bir dille kaleme aldığı eserinde daha çok Arapça ve Farsça kökenli kelimeler kullanmıştır. Türkçe kökenli kelimenin az olduğu eserde, Arapça ve Farsçadan alınma kelime ve tamlamalar çoğunluğu oluşturmaktadır. Eserde Batı kökenli birkaç özel isim de yer alır

Hoşâ vaqt-ı halâvet-dâd u hengâm-ı neşât-efzâ
Mükerrer sükker-i zevk ile şîrîn bâldır dünyâ (b.1)⁶

Terâzû-yı zamâna pelle-i rûz u şebi alan
Ferahla kıldı bâzâr-ı şafâda pür-kef ü evfâ (b.5)

Mezîd-i hüsn ile âfâk oldı çün meh-i Ken'ân
Cihân buldı Züleyhâ-veş cemâl ü ziynet-i bâlâ (b.6)

O tarz âyîne-i 'âlem tehî jeng-i kederden kim
Dil-i mescûn u zindânî dahı vâreste-i zalmâ (b.7)

Eser, hacimce küçük olmasına rağmen Farsça ve Arapça kuralla göre yapılmış çok sayıda tamlamaya yer verilmiştir. Eserde kullanılan tamlamalar, iki, üç ve daha fazla unsurdan oluşan tamlamalardır. Bu tamlamaların içinde çok sayıda Farsça bileşik isim ve sıfat da kullanıldığı için bol terkipli bir dil ortaya çıkmıştır.

Nerîmân-şavlet ü fer *kahramân-zûr* u *cihâd-ârâ*
Cihân-gîr-i mü'eyyed ter *cihân-bân-ı 'adû-fersâ* (b.12)

Zamânuñ kuṭbı Hâkḳ' uñ zıllı 'aşruñ *gavṣ-ı âgâhı*
Yegâne pâdişeh *Sulṭân Selîm Hân-ı gâzâ-pîrâ* (b.13)

Bu *seylü l-'arm-âsâ* ceyşi sedd ü bend için fi'l-hâl
Meded-cûy oldı yatdı şulḩa ol *haşm-ı saḩar-meṣvâ* (b.92)

İderse *da'vâ-yı şâhib-kırânî şâh-ı kişver-gîr*
Sezadır işte *burhân-ı kavî-yi 'âlem-isti'lâ* (b.152)

⁶ Örnek beyitler, eserin elimizde bulunan yegâne nüshasından alınmıştır. (TSMK, Hazine, nr. 1438]

Dür-i 'âlem-bahâ vü gevher-i zât-ı hümâyûnı
Ola *revnağ-fezâ* her lahza *genc-i hıfz-ı hallâka* (b.182)

Müellif, Osmanlı Devleti ile Fransızlar arasında yapılan savaşı anlatırken canlı betimlemeler, kendine has teşbihler kullanmıştır. Bu da edebi bir zevkle yoğrulmuş beyitlerin oluşmasını sağlamıştır. Cesur askerler düşmanı öldürmek için hamle yapınca felek, kırmızı renkli kadeh gibi olup sahranın yanakları düşmanın kanının rengini aksetti. Yeryüzünün şah damarı savaş ateşini gören bir kıl olup iki ordunun üzerinde savaştığı bir iplik gibi oldu.

O şüc'ân eyleyüp saht hamle-i düşmen-küş u kattâl
O merdân gösterüp tünd şavle-i şîrâne-i gâzbâ (b.72)

Mişâl-ı sâgar-ı la'lîn oldı çarh-ı nîlî-fâm
Kılınca 'aks-i reng-i hûn-ı düşmenle ruh-ı şahrâ (b.73)

'Adû olduğça süllem vaz' ile bâlâ-rev-i bârû
Olurdı beyt-i gayyâya bağal-gîr üsrüb-i cân-hâ (b.74)

Süm-i top ile oldı bâ'ış-i hatf-ı hod-i düşmen
Çıkdardı hışnı yıkdıkça içinden kârdlar rahşâ (b.75)

Vürüd-ı kal'a vü saht iktihâma haşm pey-der-pey
Cidâr-ı münhedimden buldı şanma medhal-ı pehnâ (b.76)

Reg-i arzı kılup çün mûy-ı âteş-dîde nâr-ı ceng
Tedâhül eyleyüp ol rişte yek oldı dü cünde câ (b.77)

Tüfeng ü müşt ü hançer hançere hep müslim ü kâfir
Heme pây u giribân oldılar mahlût u pür-heycâ (b.78)

Fransız leşkeri zûr-ı kümât-ı dîne âhîr-kâr
'Adîmü't-tâke idbâr ile oldı hârib-i beydâ (b.79)

Sonuç olarak, *Fetih-nâme-i Garra Bâ Tevârîh-i Ra'nâ* dönemin din anlayışına uygun olarak kaleme alınmış bir eserdir. Edebi bir dille kaleme alınan eserde, lirik bir üslup mevcuttur.

2. Eserin Çeviriyazısı^{***}

Fetih-nâme-i Garra Bâ Tevârîh-i Ra'nâ

[Mefâ'îlün/ Mefâ'îlün/ Mefâ'îlün/ Mefâ'îlün]

1. Hoşâ vaqt-ı halâvet-dâd u hengâm-ı neşât-efzâ
Mükerrer sükker-i zevk ile şîrîn bâldır dünyâ [1b]
2. Felek gürg-âşnâyî-tavr u kîn-âver idi evvel
Muvânisdir bu dem ihvân-ı dîn-i pâka mîş-âsâ
3. Huceste kârbân-ı müşk-bâr-ı müjde-i ser-şâ
Resân-ı bender-i dil oldı şevk ile zihî büşrâ
4. Büt-i çâh-ı kederden ser ber-âverde olup şimdi
Hemân şâhid-i kâm itdi kesib-i 'izzet-i 'ulyâ
5. Terâzû-yı zamâna pelle-i rûz u şebi alan
Ferahla kıldı bâzâr-ı şafâda pür kef ü evfâ
6. Mezîd-i hüsn ile âfâk oldı çün meh-i Ken'ân
Cihân buldı Züleyhâ-veş cemâl ü ziynet-i bâlâ

^{***} Metin oluşturulurken Transkripsiyon alfabesi dikkate alınarak hazırlanmış, nüshanın varak numaraları metnin sağ tarafında gösterilmiştir. Nüshada olmayıp tarafımızdan eklenen kısımlar da köşeli parantez içinde gösterilmiştir. Bütün çabalara rağmen okunamayan kelimelerin yanına "(?)" işareti koyulmuştur. Nüshada silik olup okunamayan kısımlar dipnotlarda belirtilmiştir. Vezin ve söyleyiş gereği birleşik kelimelerin oluşumunda düşen vokaller (‘) işaretiyle gösterilmiştir. Örnek: Ki ol = K’ol. Farsça, tekrar edilen kelimeler arasına giren ekler her iki kelimeye kısa çizgi (-) ile birleştirilmiştir. Örnek: yek-be-yek. Türkçe eklerde metindeki vokallerin yazımına uyulmuş, vokali olmayan ekler dönemin dil özelliklerine göre okunmuştur. Sonu "p" ile biten Türkçe ekler nüshadaki gibi "ب" harfiyle değil, "p" ile yazılmıştır.

7. O tarz âyîne-i 'âlem tehî jeng-i kederden kim
Dil-i mescûn u zindânî dahı vâreste-i zalmâ
8. Şemîm-i 'anberîn pîrâhen-i Mısr oldı bûy-efşân
Bu demde qalmanı pûşide-çeşm-i derd u gam aşlâ
9. Bu dem ol dem ki sulţân-ı meğâzî-sâz u dâd-âver
Şeh-i encüm-siper Dârâ-yı kişver-gîr ü mülk-ârâ
10. Şehinşâh-ı 'adû-efken dilîr-i şaf-der-i düşmen
Hudâvend-i tehemten-ten hidîv-i hâ'inân-ifnâ
11. Zafer-dest ü kader-şudret tırâz-ı mesned-i şevket
'Azîz-i Mısr-ı taht-ı salţanat hâkân-ı bî-hemtâ
12. Nerîmân-şavlet ü fer şahramân-zûr u cihâd-ârâ
Cihân-gîr-i mü'eyyed-ter cihân-bân-ı 'adû-fersâ
13. Zamânuñ kuţbı Hakk'ıñ zıllı 'aşruñ gavş-ı âgâhı
Yegâne pâdişeh Sulţân Selîm Hân-ı gâzâ-pîrâ
14. Kûşâd u fetih kıldı Qâhire iqlîmini yekbâr
Tamâm iqlîd-i kahr u luţf ile ber-vec-i istîfâ
15. Hınâ-bend-i gâzâ oldı dü dest-i Ümm-i Dünyâ'ya⁷
Kılup rîzân-ı hûn-ı haşm-ı bî-kişi bilâ-pervâ
16. Mebâdî-i beyânı şöyledir kim kâfir-i bî-dîn
Melâ'în-i Fransızlarla ser-gerde Bonaparta [2a]

⁷ Ümm-i Dünya: Mısır

17. Hâfî kaçd-ı bed iklîm-i MıŖır-ı pâk ile nâgâh
Olup peymân-Ŗiken kıldı 'uhûdı ser-te-ser ilgâ
18. Donanmasıyla sûy-ı baħrdan pence hezâr ecnâd
Gelüp İskenderiyye üzre itdi Ŗad ħiyel peydâ
19. Duħûl-ı MıŖr u te'dîb-i memâlik-i mübeyyinkâr
Yapup tertîb-i me'mûriyyet u fermân çeküp tuğra
20. Müzevver 'ayn kizb ü maħz keyd ü ħud'a-i ħâliŖ
Müberrâ Ŗıdıkdan ancak dürûğ ü iftirâ feħvâ
21. Bu gûne sâħte fermân kıilup ibrâz o Ŗarrârân
Ma'âza'llâh dîn ü devlete âheng itdiler ħâŖâ
22. Beyân-nâme deyü neŖr itdi evrâk-ı dağal-âlûd
Ser-â-pâ irtikâb ü ser-te-ser tezvîr-i bî-iħŖâ
23. Muğaffel sâde-dil İskenderiyye ħalk u sükkânın
Fırifte kıldı kezbuñ itdiler taŖdîk ile iŖğâ
24. Rızâ-baħŖ-ı vülûc-ı belde olduħda o eblehler
İdüp der-kâr evvel aħz u ħaŖb u ħayyiz ü İvâ
25. Bu Ŗavr-ı bâz-gûn-na'l-ı Ŗitâb u zûd ile kıldı
'İnân-ı esb-i 'azmi Kâħire kaçdı için irħâ
26. Olunca ceys u Ŗâbûr ile vârid-i Ümm-i Dünyâ'ya
Cünûd-ı MıŖr itdi ħarb u ħarba birbirin iğrâ
27. Nikâb-ı bû's-ı rûy-ğ 'âbis-i rezm oldu ħün kâŖif
Ŗanâdîdi zen idi Ümm-i Dünyâ'nuñ o dem ħüyâ

28. İderdi cüst-cûy-ı çeşm-i sûzen kim ola pinhân
Pes-i çarha vedûkîŞZH eyleye yâhûd hafî me'vâ
29. O kazgânî rikâb eblağ-süvâr mîrân ü memlûkân
Girîzân oldılar hemçün gazâl-ı bâdiye-peymâ
30. Meger meydân-ı cübnuñ râyizi geb-zen imiş anlar
Çü tıfl-ı ney-süvâr bî-kâr-ı peykâr oldılar zîrâ
31. Olup kâfir perîşân-sâz-ı cünd-i Mışriyân her sû
O iklîm-i dil-ârâya dirîgâ kıldı istîlâ
32. Donanmasın müretteb kıldı rabt u lenger-efkende
Gurûr ile Abâhor pîşgâhın eyleyüp mersâ
33. Hayâle gelmeyen 'avn-ı Hudâ oldu o dem zâhir
Be-yümn-i mu'cizât-ı Hağ Resûl-i Yesrib ü Bağha
34. Ricâl-ı fâcir-i İngiltere kavmi ile ya'nî
Mü'eyyed oldu Hağ dîn-i mübîn ü rûşen ü beyzâ
35. Nice hengâmdır olmuş idi mesfûrlar pür-hışm
Fransız keştiyânın bahrda şad çeşm ile cûyâ
36. Vürûd-ı der-pey ile İngiliz Amrali bî-ârâm
Hemân oldu sefâyin-rân-ı ceng u hecme vü gavgâ [2b]
37. Şanâyî'-kârî-i nâriyye vü germî-i heycâdan
Abağor Bağrı⁸ döndi dûzağa pür-şûr u vâveylâ

⁸ Mısır'daki İskenderiye Körfezinin bulunduğu denize verilen isimdir. Bugün Abu Qır Bay ismiyle anılır. (<https://www.google.com/maps/place/Abu+Qir+Bay/@30.3870962,30.6618251,8.17z/data=!4m5!3m4!1s0x14f678af6c2a2b4b:0xa24bf0e677080bdf!8m2!3d31.3!4d30.166667>)

38. Zed ü bürd ü girîv ü dâr ü gîr ü şûriş ü âşûb
Fürûz u hark u gark u esr ü katl u şiddet-i şitâ
39. Nümûne-bağş-1 bû's-1 rûz-1 rustâhîz olup cümle
Donanma-yı Fransa buldı istîşâl ü hep imhâ
40. Dûvâr-1 harkle fûlk-i Fransız firfirânsızdan
Dönüp girdâb-1 i' dâm içre nâbûd oldı ser-tâ-pâ
41. Bu vakte haşmı koymazdı ne yapsun n'eylesün am'ral
Bunuñçün işte tut fermân u am'ral dinmedi kaç'â
42. Neheng-âsâ olup sedd-i reh-i âmed şüd-i düşmen
Muqayyed oldı bahre hod-be-hod bî-emr ü istid'â
43. Françe hâşılı olduğda mülk-i Mısr'a müstevli
Bilâd ü havza vü eţrâfi oldı zabta çâpük-pâ
44. Nüfûsuñ keşreti Mısr içre tâ kim oldı meşhûdî
İdüp sükkânına ca'lî segâne başbaşa mahzâ
45. Şu rütbe kıldı neşr-i mekr o kâfir kimse ber-қullâb
Girîbân-çâk-1 'aql oldı қalup İblîs çün şeydâ
46. Gehî izhâr-1 tevîd itdi geh tavr-1 müsülmânî
Ġaraz tervîc-i kâr idi degil endîşe-i uhrâ
47. Sevâd-1 cem'iyet kesb eyleyüp Fellâh⁹ u 'Urbân'dan¹⁰
Hevâdâr-1 fesâdî kıldı haylî Kıbtî-i tersâ

⁹ Mısır çiftçisi.

¹⁰ Çil Arapları, bedeviler.

48. Fezâ-yı ihtilâl-âlûde oldı germ-tâz anlar
Ki ber-nehc-i tamâmı ideler tashîr her eshâ
49. Be-vâdî-i reh-i Kufrâ¹¹ vü remlistânı tayy ile
Gelüp Ğazze'yle Remle¹² Yâfa'yı¹³ ğaşb itdiler hayfâ
50. Gürâzende gürâz-âsâ olup dendân-ı tîz andan
Kavî şavletle 'Akka Qal'asın¹⁴ haşr itdiler hattâ
51. Şeyâfîn-i Frenk oldı birûn-ı şîşe-i tashîr
Süleymân-ı zamânuñ zabtına mevķûf ol dehyâ
52. Mesîr-i pâ-y-ı şûm-âlûd u cevlangehleri oldı
Ekâşî-i bilâd-ı milket ü tâ cânib-i Sînâ
53. Cerâd-ı münteşir-veş kıldılar ifsâd her sûyı
Virüp tohm-ı fiten vaz'ıyla ehl-i Şâm'a dek igvâ
54. İdince bu peyâm ü haţb-ı a'zam kar'-ı sem'-i şeh
Nişâr itdi mübârek dîdesi şad lü'lü-i lâlä
55. Qulûb-ı 'âleme hayret-fezâ oldı bu hâletler
Nümâyân oldı havf ü dehşet ü efkâr lâ-yuħşâ
56. Ekâzib ü havâdiş cefr ü reml ercâfı bir söze
Dûcâr-ı tengî-i dil oldı her şavb-ı fesih-ercâ [3a]
57. Za'îfü'l-fikr qaldı derd-i rüzze ile şikem-h'âran
Ğam-ı kahveyle ehl-i keyf oldı cümle pür-sevdâ

¹¹ Mısır'ın güneybatısında, Libya'nın güneydoğusunda yer alan bir kent.

¹² Bugün İsrail'de yer alan bir kent.

¹³ İsrail'de yer alan bir kent.

¹⁴ İsrail'in Akka şehrinde bulunan kale.

58. Sebât-ı kalb ile temkîn idüp el-hağ şeh-i 'âlem
Dürûğ u güft-gûyı gûşına hiç kılmadı ilkâ
59. Zihî taşsîn idüp ikdâm-ı şâha ne celâdetle
Cüyûş-ı mümkün imdâdın itdi 'Akka'ya isrâ
60. Huzûr-ı hırka-i pâk-ı Resûl'e ba'd ez-în ol şâh
Kibâr-ı devletüñ ihzâr ile 'ağd eyledi şûrâ
61. Mehâzîr u mazâr u sûd-ı mülkiyye olup îrâd
Teşâvürle tevâfuğ buldı vech-i ahsen-i ârâ
62. Mu'allâ-câh şadr-ı a'zamuñ Mısr üstine fi'l-hâl
Qarâr-gîr oldı ser-'askerligi ol vaqt-ı sa'd-îfâ
63. 'Akîb-i 'aşr-ı Qur'ân'ı bu emre fâtiha oldı
Henüz ruhsâ idi dest-i şeh ü erkân-ı nîkû-râ
64. Ğarîb bir fâl hayr u sırr-ı Hağ oldı bedîd Allâh
Ki pîrûzî vü fetḥ u nuşreti iş'âr ider a'lâ
65. Meger nâm-âver-i baḥr-ı zafer bir keştî-i devlet
Gelüp baḥr-ı sefidde ittifâkî ol dem-i necvâ
66. Selâmet-yâbî-i ihtâr-ı baḥr u şâdimâniçün
O endaḥt itdigi toplar daḥı gûşumdadır hâlâ
67. Muḥaşşal şıdḳ ile 'azm eyledi serdâr-ı vâlâ-şân
Kılup techîz-i emr lâzımın sultân-ı yem-baḥşâ
68. O demler şest u nüh rûz itdi düşmen 'Akka'yi tazyîk
İdüp zabḥta hücûm-ı dâ'im ile kuşış-i aqşâ

69. Vüfûr-ı za'f-ı maḥşûrîn u vehn-i hıṣn ile cümle
Giriftâr-ı yed-i küfr olması bî-şek idi ammâ
70. Kerâmet ma'deni şâh-ı cihânı Hâk ide dâ'im
Buyurdu ğayreti feryâd-resen oldu zihî cedvâ
71. Mu'allem ceş-i çiftlik¹⁵ ol güzîde nuḥbe merdânı
Serî'an eyledi imdâda tesyâr ol şeh-i dânâ
72. O şüc'ân eyleyüp saht ḥamle-i düşmen-küş u kıttâl
O merdân gösterüp tünd şavle-i şîrâne-i ğazbâ
73. Mişâl-ı sâğar-ı la'lîn oldu çarḥ-ı nîlî-fâm
Kılınca 'aks-i reng-i hûn-ı düşmenle ruḥ-ı şahrâ
74. 'Adû oldukça süllem vaz' ile bâlâ-rev-i bârû
Olurdu beyt-i ğayyâya bağal-ğîr üsrüb-i cân-ḥâ
75. Süm-i top ile oldu bâ'is-i ḥatf-ı ḥodî düşmen
Çıkardı hıṣnı yıkdıkça içinden kârdlar raḥşâ
76. Derûn-ı kal'a vü saht iktihâma ḥaşm pey-der-pey
Cidâr-ı münhedimden buldı şanma medḥal-ı pehnâ [3b]
77. Reg-i arzı kıllup çün mûy-ı âteş-dîde nâr-ı ceng
Tedâhül eyleyüp ol rişte yek oldu dü cünde câ
78. Tüfeng ü müşt ü ḥançer ḥançere hep müslim ü kâfir
Heme pây u girîbân oldılar maḥlûṭ u pür-heycâ

¹⁵ Ceyş-i çiftlik: Tımar sahiplerinin çıkarmakla yükümlü olduğu askeri birlik

79. Fransız leşkeri zûr-ı kümât-ı dîne âhîr-kâr
‘Adîmü ‘t-tâke idbâr ile oldı hârib-i beydâ
80. Firâr-ı kâhkarî itdi derûn-ı şebde mel‘ûnlar
Netîce olmadı tâb-âver-i seyf-i gûzât a‘dâ
81. Şükûh-ı ‘azm u şıyt-ı leşker-i enbûh-ı ser-‘asker
‘Adûya oldı bîm-efken o dem mânend-i ejderhâ
82. Bonaparta Kılaber¹⁶ nâm bir kelbi idüp başbuğ
Nihânî Mısr’dan oldı girîzân tâ be-Marsilya
83. O hengâm-ı zalâm-ı şûr idi kim ferr u heybetle
Sipehdâr-ı mu‘azzam menzile Yûsuf Ziyâ Pâşâ
84. Sebük-bâr eyleyüp Şâm’ı gûzâr ordu-yı hâş ile
‘Arûs-ı Mısr derd u ‘aşkı kıldı anı reh-peymâ
85. Hevâ-yı şâhid-i kâm ile Ken‘ân illerin cümle
Kılıp beyhûde itdi Ğazze‘ye ‘izz ü şeref i‘tâ
86. ‘Arîş’e¹⁷ sâye-endâz-ı celâlet oldı teshîre
İdüp tâ Ğazze‘den farf-ı şitâb ü sur‘at-ı yektâ
87. ‘Arîş’ün hışnını der-ceng-i evvel gâziyân kâhren
Ser-â-pâ itdi feth u katl-ı düşmenle cihâd ibdâ
88. Olup seyl-âbe-i tûfân-hurûş-ı ceş-i dîn mevvâc
Cünûd-ı küfri garf-ı baħr-ı hûn itdi bilâ-ibkâ

¹⁶ Jean-Baptiste Kléber: Napolyon, Mısır’dan Fransa’ya döndüğünde orduya general olarak atadığı komutan.

¹⁷ El ‘Arîş (العريش): Sina yarımadasının kuzeyinde bulunan bir liman kenti.

89. Bumı bilmez ki hûn-ı düşmene dil-teşne şüc'âna
Anı teshîr itmek bir içim şudan dağı ednâ
90. Bu 'aks-ı neyl-i kâm âvâzesi Mısr içre küffara
Kılup 'aks oldılar câme-der-i neyl-zen hoşâ belvâ
91. 'Adû derk itdi miqyâs-ı tecârible hemân bildi
Revândır Mısr'a çün Nîl ol ğuzât-ı dîn ü hûn-bâlâ
92. Bu seylü'l-'arm-âsâ ceysi sedd ü bend için fi'l-hâl
Meded-cûy oldı yatdı şulha ol ğaşm-ı sağar-meşvâ
93. Sefîrân u murahhaşlar 'Arîş'e itdiler meb'ûş
Esâs-ı silm vaz'ıyla temessükler olup imzâ
94. Şürût-'ağd oldı Mısr'ı taħliye bâbında anlarla
Kılındı kavlı u 'ahd ile sened i'tâ vü isti'tâ
95. Cenâb-ı şadr-ı vâlâ-câh pes ordu ile andan
Bilâ-mâni' kazıyye oldı dil-cû menzil u magnâ [4a]
96. Olundı def' çünkim fısk-ı iblîs-sîreten yekser
Gidildi Şâlihiyye¹⁸ hem dağı Belbîs'e¹⁹ bî-zarrâ
97. Bu hengâm içre ber-te'mîn nizâ'ı eyleyüp ihdâs
Fransızlar reh-i teng-i 'inâda oldılar meşşâ
98. Olup bed-fıkr ü sû-i zanna tâbi' ol kec-endîşân
Şahîf ü süst a'zâr ile 'ahdı kıldılar mülğâ

¹⁸ Şam'da bir kasaba.

¹⁹ Bilbeys olarak da anılan bu şehir Mısır'ın Şarkıye ilinde bulunmaktadır.

99. Bilâ-me'mûl nezd-i Mısr'da tâ ki sepîde-dem
İğâre itdi ordu üstine ol kavm-ı pür-şen'â
100. Bu nâ-merd ile teşât-i mevâkib kıldılar bâdek
Kavî peymânı nakz-ı mürtekib ol millet-i eşkâ
101. İdüp bî-garre serdâr-ı mu'azzez 'avdet-i Ğazze
Hużûr-ı 'izze kıldı bu kazâyı yek-be-yek inhâ
102. Fransızlar hayâl itdi ki bundan soñra şâhib-mülk
'Arûs-i Ümm-i Dünyâ-yı kırup itlâk ider îbâ
103. Zihî emr-i muhâl u bed-hayâl u fikr-i bātıldır
Ki görsün gayret ü îmân-ı şeh hâşâ bunı ah'râ
104. Serî'an ol hidiv-i bahr u berr tertîb-i nev kıldı
Hazâ'ınle ketâible mühimmat ile müstevfâ
105. Virüp re'sen cedîd ikdâr ile serdâr yine nîrû
Tedârik itdi berg ü sâz ahz-ı şârı tâ-ber-tâ
106. Donanmayı mükemmel ile deryadan dahı kıldı
Kıpûdânı Hüseyin nâmver Pâşâsını icrâ
107. Kral-ı İngiliz de dûstî vü ittifâk ile
Ma'iyet itdi haşm-ı müşterek def'inde bî-keslâ
108. Sefâyîn eyleyüp techîz hizmet ârzûsıyla
Hicâzistân bahrın eyledi keşfilere mecrâ

109. Kılup ol kavm-i keyyis bezl-i naqd-ı gayret-i der-kîs
Donanmasıyla Keys²⁰ amrâle oldu ol şular mes'â
110. Maḥaṭṭ-i süfn idince kîs Abaḥor pîş-bînî kıldı
Hücûm ü ceng-i ḥaşm ile cüyûşın sâhile mülkâ
111. Ser-i fahrî kralın irse lâyıḳ ebre kavmiyle
Ki başbuḡ-ı cünûd-ı berri ebre kûmî-i veḡḡâ
112. Nuḥustîn rezmde zabṭ-ı Abaḥor eyleyüp andan
Revân-ı cânib-i İskenderiyye oldu ol eşnâ
113. Hılâl-i rehde ḥarb ile olunca pâ-füşâr ol merd
Hezîmet itdi nâḥun-rîz-i Pariz 'askerüñ faḥşâ
114. Sipehdâr-ı 'adû ya'nî Manû²¹ nâmındaki ḥûka
Men ü rıṭl ile semm-i dest-bürdi eyledi iskâ
115. O bed-kîş-i girîzâna kavî cây-ı penâh oldu
Hemân İskenderiyye Ḳal'ası ol melce'-i ḥârâ [4b]
116. Derûn-ı hışnda a'dâyı ḥaşre eyledi iḳdâm
Yine gayret idüp zaḥm ile ol mesfûr u ol cerḥâ
117. Bahâdır kûta kût oldu zihî bâzûsına kuvvet
Dem-i yâḳût-reng-i küştegân-ı ḥaşm-ı bed-pûyâ²²
118. Yed-i merg aña ḥayf ol cerḥ ile pençe ḳaçan şundi
Ḥaçanson²³ anşef oldu ceyşe sâlâr u nesâḳ-fermâ

²⁰ George Keith: İngiliz donanmasında bulunan bir amiral.

²¹ Fransız ordusu başkomutanı General Menou.

²² Bu beyit nüshada der-kenarda yazılmıştır.

²³ General John Hely-Hutchinson: İngiliz donanmasının başkomutanı.

119. Kıpûdân Nâmdâr Pâşâ gelüp bu mevsim-i peykâr
Olunca rabtîña keştîlere ol sâhil-i gâbrâ
120. Raşîd²⁴ ü belde-i Dimyât²⁵ ü Raḥmâniyye'yi²⁶ yekser
Döküp 'asker hemân fetḥ itdi ol żargâm nâm ibkâ
121. Ez îñ cânib virince şadr-ı 'âlî-câh orduya
Ser ü sâmnı oldı Yâfa'dan râhı yine ra'nâ
122. O ğayret-mend celb-i intikâm itmek için şâbâş
Kavî-dil kâşd-ı sûy-ı düşmen itdi pür-ğazab ammâ
123. Olup fetḥ-i tılısm-ı genc-i Mısr için 'azîmet-ḥ'ân
Kilîd-i ḥazmı der-dest itdi ol serdâr-ı ğam-mermâ
124. Kılıp derkâr-ı yüz necât-ı fikr ü re'y-i vâlâyı
Ḥavâş-ı zâtüñ a'mâl eyledi bir şûret-i ḥüsnâ
125. Bu cin-endîşe ḥaşmı kahr ile teshîr-i mülk itmek
Deyüp yâ Rab ne ğüne cilve-baḥş-ı kevn olur âyâ
126. Tevessül kıldı rûḥâniyyet-i sulṭân-ı kevneyne
İdince celb-i da'vât-ı şehinşeh ḥabbezâ tûbâ
127. Felâtı tayy idüp geçdi mesâfât-ı çölistânı
Resân-ı kurb-ı Mısr oldı çü leys-i ğâbe-i şecrâ
128. Kılıp derkâr çeşm u ğuş-ı hûşı deşt u eṭrâfa
Delîl-i râh itdi intibâhı ol ḥired-mağzâ

²⁴ Rosetta olarak da anılan şehir Mısır'ın kuzeydoğusunda bulunmaktadır.

²⁵ Mısır'ın kuzeydoğusunda bulunan bir liman kenti.

²⁶ Mısır'ın Buhayre vilayetine bağlı bir şehir.

129. Yine tensîk-i tâbûr ile düşmen Mısr şavbından
Tekâbül kaçd idüp orduya oldu kâdim-i feyfâ
130. Maşaf-ârâ-yı kâr u zâr olup gayret-keşân-ı hağ
‘Udâta kıldılar izhâr yevm-i hasret-i vilâdâ
131. Süyûf-ı sürh-rû oldukça hûn-efşân-ı bî-dînân
İderdi sevb-i mevt-i aḡmer-i kânî-i nâb iksâ
132. Muḡîk-i şadme-i tîğ olmayup nâçâr âḡir-kâr
Sitîzi itdi tebdil-i girîz-i a‘dâ-yı pür-ehvâ
133. Kılıp Mısr’a iyâbı nîm-bismil bîm-i cân ile
Hizîde oldılar çün mûş-ı dâm-üftâde-i a‘yâ
134. O dem serdâr-ı zî-şân u kapûdân-ı felek-‘unvân
Gürûh-ı müttefîk-kârân-ı zü‘l-baḡş-ı vegâ-meclâ
135. Se sûdan cümle yek-dest-i vifâk ü def‘aten yek-bâr
İdince micmer ile âteş-i nâverdi pür-îrâ
136. Amân-h‘âh oldı mehl ile ‘adû itdi necât ümmîd
Tabaşbuş kıldı vaz‘-ı bûriyâ kûbî idüp inbâ [5a]
137. Hurûc ile mazîk-i Mısr’dan maşḡûb-ı istîmân
Rehâ-yâbî-i mâl u cân idi anlarda istircâ
138. Küşâd-ı bâb-ı naşr itdi zaferle ḡazret-i Fettâḡ
Ki geldi pâdişâha Ḡâhire miftâḡı şad ḡamdâ
139. Nerîmân-ı zamâne-yem kapûdân-ı dilîr-i ‘aşr
Vezîr-i bî-‘adîl u ḡahramân-ı berr ü hem deryâ

140. Pes ol encâsı taḥmîl eyleyüp keştlere cümle
Diyâr-ı ḥodlarına ḳahḳarî ḳıldı hemân iclâ
141. Teveccühle ḥulûş-ı pâdişâha şad hezâr ahsent
Cüyûşuñ Mısır'a idḥâl ile dîni eyledi i'lâ
142. Diger fırḳayla ser-gerde Manû didikleri mel'ûn
Melâz itmiş idi İskenderiyye Ḳal'asın gîrâ
143. Şedîd iz'âc u tazýîḳ u neberd ü iḳtiḥâm ile
Derûn-ı ḥışn oldu serlerine teng ü pür-bürḥâ
144. Ḥalâş-ı mehçe-i aḥbeşleri'cün lâbe-güyende
Ser-â-pâ eyledi anlar da istîmân ile âvâ
145. Hemân küffâr ber-geşte olup ğaltân-ı rîg-ı ters
Göründi dîdeye mânend-i timsâḥ-ı ḳadîd-a'zâ
146. Eger zeyl-i amân-cüyîye anlar itmese rû-mâl
Teyakḳun ḳıldılar mecmu'ına dûzaḥ olur menfâ
147. Neheng-i baḥr ü deryâ-yı şecâ'at ḥazret-i destur
Ḳapûdân-ı celîlü'ş-şân pâşâ-yı vüfûr-endâ
148. Ḳılup ol küştenî ḥûkânı hem bâr-ı sefâyin hep
Bütün ḥard itdi merz ü bûmlarına ḥizy ile rüsvâ
149. Ḳılındı ḳışver-i Mısır ü muzâfâtı küşâd u feth
Sipâh-ı küfri tenkîl ile buldı mülk istişfâ
150. Arâzî-yi muḳaddesden Ḥudâ seyf-i şerî'atla
Bürîde itdi pây-ı şûm-ı Efrenc'i bilâ-iḥfâ

151. Rimâl-ı bâdiye olsun mı cevlân-gâh ol kavme
Olunsun hacr kumda oynasun Pârîz'de bî-da'vâ
152. İderse da'vâ-yı şâhib-kırânî şâh-ı kişver-gîr
Sezadır işte burhân-ı kavî-yi 'âlem-isti'lâ
153. Zihî iqbâl-ı pür-te'sîr kim ihrâmdan enten
Zihî tevfiğ-i vefk ol baht kim fûlâddan aqvâ
154. Tamâm ibtâl-ı istidrâc idüp tîğ-i Selîm Hâmî
O Fir'avn'a ne oldu çün 'aşâ-yı Hazret-i Mûsâ
155. 'Adû itmekde Mısr'ı ihtilâs ile se sâle cây
Meger kim var imiş şöyle 'aceb bir hikmet-i mevlâ
156. Tûlon²⁷ dan lâzımât-ı ebniye ityân idüp bî-ğad
Şeb u rûz oldu âbâd itmege müzd-ver-i pür-eşhâ [5b]
157. 'Ayân kim deh hezâr kîseyle olmaz kâfirî bünyâd
O iklîme nice hışn-ı haşînler eyledi inşâ
158. 'Aceb bir kişver-i ma'mûr oldu Kâhire şimdi
Metânet buldı şol şûret ki vaşfi berter-i iğrâ
159. Bu ancak luğf-ı Hağ'dır kuvvet-i baht-ı hümâyündür
'Adû bir mülki ağız itse muharribdir degül bennâ
160. Cenâb-ı şeh- nesîc-i Mısr olan pûşîde-i beyti
Du sâl i'mâl u tanzîm ile İstanbul'da zîbâ

²⁷ Toulon: Fransa'nın güneyinde Akdeniz kıyısında bulunan bir liman şehri.

161. O 'âlî-hidmet-i câh-ı hilâfet olmadı ta'tîl
Kemâ-kân eyledi şurreyle ba's-ı Ka'be-i 'uzmâ
162. Nühustîn Hân Selîm'ün ağızı bu fethe kıyâs olmaz
Gazâ itdi şeh-i devrân küffâr ile müstesnâ
163. O merhûm almış idi mülk-i Mısır'ı dest-i Gavri'den
Yed-i kâfirden aldı sâl-i gavrîde şeh-i vâlâ
164. Melâ'in-i Fransız'dan kılâ'-i Korfâ'yı evvel
İdüp fetih u küşûd u kıldı bâlâ gazve-i kübrâ
165. Şadâ-yı şevket-i şâhânesi tutdı eķâlîmi
Pür oldu bîm-i şemşîriyle Avrûbâ vü Afrîkâ
166. Hafîb-i nüh felek ol pâdişâh-ı 'âlem-ârânun
Ola tâ minber-i 'arş üzre gâzî huḫbesin h'ânâ
167. Zemîn-i mülk-i dîni eyledikçe bed-sigâliñ kaşd
Ola pâ-mâlder-i naķş-ı hazîr-âsâ şehinşâhâ
168. Mübârek 'anberîn bu mûy-ı rîşûñ taht-ı vâlâda
İde nûr ü sefid hemçün ketân ol hâlîk-ı bennâ
169. Mezîdü'l-'umr ol şad şevket ü iķbâl ü devletle
Rimâl-ı bâdiye oldukça mevc-engîz çün dâmâ
170. Bu nuşret kim elez ka'be'l-gazâl u neyşekerden hem
Anı tebrîk için şevk ile hâmem oldu çün bebġâ
171. Yerâ'am çâşni-senc-i şereng-i ġam idi evvel
Olup şimdi dimâġ-ı âlây-ı şehd-i neş'e-i ġarrâ

172. Veķâyî' hoş-güvâr u tatlı hıfz olsun deyü ancak
Cülâb-ı nazm ile oldı midâd-ı şûh-ı 'anber-sâ
173. Kıvâm-âverde itmek böyle ma'cûn-ı mülûkî-veş
Bulunmaz her suhan-ver hâmesinde miknet ü yârâ
174. Mezâķ-ı pâdişâh-ı 'âleme evfaķ gelürse ger
Olur nazmım o demde şîşe-i ķannâddan ahlâ
175. Netîce-sâz olup 'Ârif dü 'azbü't-ta'm-ı mısrâ'la
Hitâmü'l-misk ider inşâd iki târîh-i lezzet-zâ
176. Cihân şîrîn-kâm-ı kand-ı vâlây-ı şafâ olsun (1216)
'Adûdan cümle Mısr'ı Şeh Selîm aldı yine haķķâ [6a]

Târîh-i Dîger

177. Yegâne pâdişâh-ı kişver-ârâ vü 'adâlet-kâr
Ki zât-ı pâkidir ziyet viren bu çarh-ı nüh-tâķa
178. Cenâb-ı Hâzret-i Sulţân Selîm kim vaşf-ı a'lâsı
Degil güncîde 'âlemde olan elvâh u evrâķa
179. Françe kıldı istîlâ ile aħz Ümm-i Dünyâ'yı
Tamâm naķz itdi 'ahduñ oldı mazhar sû'-i 'aħlâķa
180. 'Arûs-ı mülki zann itdi ki eyler ol hidîv itlâķ
O kâfir beyhûde şâd oldı düşdi yâve eşvâķa
181. Bi-ħamdi'llâh yine teşhîr ü fetħ itdi şeh-i devrân
Cihânı ģarķ kıldı mihr-i behcet nûr u işrâķa

182. Dür-i 'âlem-bahâ vü gevher-i zât-ı hümâyûnı
Ola revnağ-fezâ her lahza genc-i hıfz-ı hallâka
183. Cihân pür-sûrdur sebt it bu târîhi hemân 'Ârif
Ferağ-zâd oldı fetih-i Ümm-i Dünyâ ıyd-i âfâka (1216)

Târîh-i Diğer

[Müstef'ilün/ Müstef'ilün/ Müstef'ilün/ Müstef'ilün]

184. Ey Hân Selîm-i pür-kerem ey husrev-i Yûsuf-şiyem
Feth eyleyüp Mısr'ı bu dem kılduñ cihânı pür-ţarab
185. Târîhi lafz u ma'nide 'Ârif budur bi-zâ'ide
Biñ iki yüz on altıda alındı Mısr iklîmi hep (1216)

Sonuç

Bu çalışmayla şimdiye kadar üzerine herhangi bir çalışma yapılmamış olan *Fetih-nâme-i Garra Bâ Tevârih-i Ra'nâ Zafer-nâme* adlı eser tanıtıldı. Eser şekil ve muhteva bakımından incelendi. Ardından elimizdeki tek nüshaya dayanarak eserin çeviri yazılı metinleri verildi. Böylece Mısır'ın Fransızlardan geri alınmasına dair yazılan bu eser araştırmacıların istifadesine sunuldu.

Kethüdâzâde Hacı Mehmed Ârif Efendi tarafından kaleme alınan eserde, 1798 yılında Mısır'ın Fransızlar tarafından işgali, bu işgal sonrasında üç yıllık süreçte yaşanan hadiseler ve Mısır'ın Fransızlardan geri alınması gibi olaylar manzum bir biçimde kısaca anlatılmaktadır. Eser, tarihi konuları anlatmak için pek tercih edilmeyen kaside nazım şekliyle kaleme alınmıştır. Bundan dolayı eserde, klasik kaside nazım biçiminin sahip olduğu bütün bölümler bulunmamaktadır. Aruzun hezec bahrinin “mefâilün/mefâilün/mefâilün/mefâilün” kalıbıyla kaleme alınan eser 185 beyitten oluşmaktadır. Genel olarak övgü mahiyetinde yazılan eserde süslü bir dil görülmektedir. Müellif, eserinde konudan ziyade eserin üslubunu ön planda tutmayı tercih etmiştir. Bu yüzden sanatlı ve ağır bir dil kullanmıştır. Arapça ve Farsça kökenli kelimelerin daha yoğun olduğu eserde, Türkçe olarak fiil, edat, bağlaç vs. sözcük türleri kullanılmıştır. Eserin ağır ve sanatlı bir dille kaleme alınması anlatılan olayların ikinci planda kalmasına neden olmuştur. Eser, her ne kadar ağır bir dil ve sanatsal bir üslupla kaleme alınmışsa da Mısır'ın Fransızlardan geri alınmasına dair yazılan önemli bir kaynak olarak değerlendirilebilir.

Kaynakça

- Abdulkadiroğlu, A. (1999). İsmail Belîğ, Nuhbetü'l-asar li-Zeyli Zubdetü'l-Eş'ar. Ankara. AKM Yayınları.
- Aksoy, H. (1997). Tarihi Bir Belge ve Türk İslam Edebiyatında Bir Tür Olarak Fetih-nâmeler. İLAM Araştırma Dergisi, 2(2), 7-19.
- Aksoy, H. (1995). Fetihnâme. TDVİ Ansiklopedisi, (c. 12, ss.470-472), İstanbul: TDV Yayınları.
- Babinger, F. (1992). Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri. (C. Üçok, Çev) Ankara: KTB Yayınları. (Orijinali 1927'de yayımlanmıştır.)
- Bayrak, M. O. (2002). Osmanlı Tarihi Yazarları. İstanbul: Milenyum Yayınları.
- Bursalı, M. T. (2005). Osmanlı Müellifleri, C.1. Ankara: Bizim Büro Yayınları.
- Canım, R. (2000). Latifi, Tezkiretü's-Şu'arâ ve Tabsiratü'n-Nüzemâ (İnceleme-Metin). Ankara: AKM Yayınları.
- Canım, R. (2000). Divan Edebiyatında Türler. İstanbul: Grafiker Yayınları.
- Coşkun, Ali, Y. Karaca, A. Özkılınç, A. Sivridağ, N. Yekeler, V. Atik (2020). Kaynaklarıyla Osmanlı Coğrafyası Yer Adları Sözlüğü. İstanbul: Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Yayınları.
- Çolak, K. (2008). Mısır'ın Fransızlar Tarafından İşgali ve Tahliyesi (1798-1801), Sakarya Üniversitesi Fen Edebiyat Dergisi, 10(2), 141-183.
- Devellioğlu, F. (2003). Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat. Ankara: Aydın Kitabevi.
- Dilçin, C. (2013). Örneklerle Türk Şiir Bilgisi. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Dilçin, C. (1983). Tarama Sözlüğü. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Gök, T. (2012). Bir Osmanlı Bilgini Kethüdazade Ârif ve Divanı. Journal of Turkology, 22(1), 17-30.
- Erdoğan İ. (2005). Kethudazade Arif Efendi ve Felsefi Görüşleri. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 15(1), 171-188.
- İpekten, H. (2005). Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Levend, A.S. (2000). Gazavât-nâmeler ve Mihaloğlu Ali Bey'in Gazavât-nâmesi. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Öztürk, N. (2015). İmparatorluk Tarihinin Kalemli Muhafızları Osmanlı Tarihçileri-Ahmedi'den Ahmed Refik'e-. İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları.
- Parlatır, İ. (2011). Osmanlı Türkçesi Sözlüğü. Ankara: Yargı Yayınları.
- Redhouse, W. (2006). Turkish And English Lexion. İstanbul: Çağrı Yayınları.

Sezen, T. (2017). Osmanlı Yer Adları. Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayınları.

Şemseddin S. (2010). Kamus-ı Türki. İstanbul: Çağrı Yayınları.